

Tentoonstelling met kunstwerken
van oude wollen militaire textiel

STOF TOT NADENKEN

PubArt
KUNSTPROJECTEN

Tentoonstelling Stof tot nadenken

Stof tot nadenken

Een reizende tentoonstelling. Hedendaagse kunstenaars hebben werk gemaakt met een gemeenschappelijk materiaal: oude militaire stof. Een enorme diversiteit aan kunstwerken is aangeleverd. Iedere kunstenaar heeft een eigen verhaal en een originele aanpak.

Toen fotograaf Marjoleine van Kalken haar tekst en associatie woorden aanleverde, stond onderaan haar tekst: Stof tot nadenken! Na overleg met haar hebben we besloten de hele expositie zo te noemen. Wat een mooie titel en zo passend bij dit hele project. En zo blijkt maar weer... ga met kunstenaars om de tafel zitten en er gebeurt altijd wat!

We verrijken en verrassen elkaar en hopelijk ook het publiek weer.

De aanleiding voor dit project

Wij ontvingen stukken militaire stof van FrankJan de Boone, de pipe major van de band 'The Seaforth Highlanders of Holland, Memorial pipes and Drums'. Het waren reststukken van oude uniformen en hij vroeg of wij daar nog iets mee konden. Nu hebben wij eerder het project 'Geeft Acht!' opgezet, 'schone kunst van militaire kleding'. Een kunstproject van afgedankte hedendaagse militaire kleding. Daar hebben toen vele kunstenaars werk voor gemaakt. En bij PubArt ontstonden meerdere projecten rondom textiel, zoals Fafoflufs (van verloren knuffels die een tweede leven kregen), Bannerbags (van afgedankte banners van tentoonstellingen), vrijheidsrokken, enzovoort. En zo ontstond het LapLab van PubArt. Een plek voor initiatieven en experimenten met textiel. Gericht op duurzaamheid, circulaire economie, recyclen en actualiteit.

Laplab

De kunstenaars ontvingen een oud stuk militaire textiel. Het is effen groene stof dat is gevold (het vervilten van wollen geweven stof), van oude legeruniformen, zoals gebruikt in het begin van de 20ste eeuw.

De kunstenaars hebben hiermee kleine kunstwerkjes gemaakt. Het thema was vrij en er zijn dan ook veel verschillende invalshoeken: mensen, vrijheid, duurzaamheid, omgang met afgedankte textiel, militair textiel, defensie, overconsumptie, bijzondere textuur, natuurlijk materiaal (wol), de natuur, actualiteit (oorlog tussen Oekraïne en Rusland), enzovoort.

Laat u verrassen!

Elganan Jelsma

Deelnemende kunstenaars:

Marleen B.Berg	Joke Holwarda	Nelleke Ponsteen
Helma Broekhof	Kathleen Van Houtte	Rob Schultheiss
Laura van Daalen	Marijke Jager	Saskia Spitz
Orsella van Dijk	Bas Jelsma	Anne-Bé Talirz
Peggy Eras	Elganan Jelsma	Ank van der Wal
Edith van Eijden	Marjoleine van Kalken	Wilma van Weijen
Irma Frijlink	Carola Mokveld	Elize van der Werff
Ilona de Graaf	Rivka van Neerbos	Imelda Wuyts
Bea van der Heijden	Sunny Neeter	Corry Zwart

Marleen B. Berg

Delft, 1957

www.mbborg.nl

En dan ...

Weggelegd, over, maar nooit helemaal weg. Al die verschillende gevoelens, ervaringen, emoties, aan welke kant dan ook - nooit helemaal over, zelfs na het wassen, in een la stoppen. Wat gebeurt daar, hoe kan iemand die in gevecht heeft geleefd verder in het gewone leven? Wegstoppen, heel goed wassen en wegstoppen, zoals de kleding? Of misschien is er goede aarde waar je bent, kan - ondanks, dankzij - wie zal het zeggen, iets nieuws ontkiemen? En dan kan...

Helma Broekhof

's Hertogenbosch, 1948

www.helmabroekhof.com

Om met oud wollen militair textiel een kunstwerk te maken, is een mooie uitdaging om mijn inzet voor een beter klimaat ook in een 3D werk te laten zien wat mij bezig houdt.

Een blok eiken hout, wat anders in de kachel verbrandt zou worden en nu als drager voor het kunstwerk. Voor mij is het de aarde wat bekleedt wordt met het militair textiel en besmeurt wordt door plastic. De bloemen geven de hoop dat er van plastic en restafval hoop is voor de toekomst.

Laura van Daalen

Alkmaar, 1995

www.lauravandaalen.nl

Controlled Scape

Laura van Daalen kijkt met een kritische blik naar de wereld om haar heen. Want, dat wat we zien is allemaal gemaakt, verzonnen, gecreëerd. Zo ook kunst. Toch? Zelfs de natuur is 'gemaakt'. Wij mensen oefenen controle uit op de natuur. Het organische op onze planeet wordt gereguleerd. Deze controle komt terug in haar werk.

Ditmaal heeft ze een collage gemaakt, geïnspireerd door een Oekraïens heuvellandschap waar het verhaal om controle uitoefenen nu een grote rol speelt.

Orsella van Dijk

Hilversum, 1955

Icoon

Onvermoed actueel,
 cliché misschien,
 helaas reëel.

Icoon als behoeder;
 van aanvaller en verdediger gelijk
 Vrede vlucht voor geweld,
 en harten breken,
 onherstelbaar.

Peggy Eras

Tilburg, 1955

www.peggyeras.nl

Hartverscheurend

Het materiaal is zacht en aaibaar, wol zorgt voor warmte.

Maar wat er op dit moment gebeurt, zorgt voor kou en afgrijzen.

Daarom deze installatie met bullets that don't hurt.

Gemaakt van messing en antiek militaire textiel.

Edith van Eijden

Bussum, 1949

www.edithvaneijden.nl

Om niet te vergeten

Strijders,
Ga gerust het gevecht aan
Leg deze knoop
Gezet in de kleuren
Van het vaderland
In je uniforme
Steek-die-in-je-zakdoek
Om je te herinneren

Tekst: Ella Weisbrod

Irma Frijlink

Hilversum, 1951

www.irmafrijlink.nl

Meisje met lolly ...

Kind op schommel ...

De oorlog in Oekraïne zet de westerse wereld op zijn kop. Jarenlang is er flink bezuinigd op defensie en leek de militaire kleding een herinnering te worden. Helaas is de illusie dat kinderen en kleinkinderen in vrede mogen opgroeien als sneeuw voor de zon is verdwenen.

De vele foto's die de revue passeren waarop kinderen afgebeeld zijn die in een wrede wereld terecht zijn gekomen raken mij, zoals het meisje dat met een lolly in de mond een geweer vasthoudt en de wacht houdt. Evenals het kind dat op een schommel uitkijkt op de verwoestingen.

Ilona de Graaf

Brunssum Z. Limburg 1942

www.ilonadegraaf.exto.nl

Hoop doet leven ...

Een spoedige beëindiging van de afgrijselijke oorlog en Poetin.
Materiaal: legerstof, vilt, papier, acrylverf en positieve gedachten.

Bea van der Heijden

Est en Opijnen, 1963

www.beavanderheijden.nl

Karakters

De serie 'Karakters' is een ode aan eigenheid, in de vorm van een kleurrijke verzameling miniatuurkopjes, gemaakt van papier en stof. Verschillende eigenschappen zijn verbeeld met herkenbare thema's als identiteit, relaties, emoties en leven en dood. Soms anekdotisch, symbolisch, emotioneel, raadselachtig of poëtisch. Ieder kopje is anders en uniek, een eigen karakter, en maakt deel uit van een groter geheel, net als de mens.

Iedereen zou de kans moeten krijgen om te blijven dromen en zijn eigenheid te durven leven. We moeten niemand in hokjes duwen, er zit juist kracht en schoonheid in de verschillen.

Joke Holwarda

Emmen, 1955

www.Artelieraelderhooghe.nl

Krater

Krater is een object gemaakt van militair textiel aangevuld met een kogel. De wollige stevige stof en de kogel geven de hardheid aan van oorlog, geweld en verwoesting. Het "kant" (gemaakt van uitgerafelde stof) staat voor vrede, zachtheid en geborgenheid. De krater gevormd door een bominslag, zorgt niet alleen voor destructie maar zorgt ook voor een blijvend zwart gat in het geheugen van de mens. De reflectie van de spiegel onder de kogel kan op meerdere manieren opgevat worden. Dit is aan de kijker. Deze niet afgevuurde kogel ligt nu veilig geborgen in de hoop NOOIT gebruikt te hoeven worden.

Kathleen Van Houtte

Gent – België, 1955

www.kathleenvanhoutte.eu

Onvoltooide legpuzzel

Het onderwerp handelt over 'vrede en democratie'.

Nu iedereen werd wakker geschud en onze waarden over democratie meer dan ooit besproken en verdedigd worden is vechten hiervoor een prioriteit.

De breekbaarheid van vrede en democratie wordt vertaald door de symboliek van de legpuzzel waarvan de ontbrekende delen weggekaapt zijn en het militaire textiel probeert in te grijpen op een plattegrond van kleurrijke banen waar nog een sprankeltje hoop blijft om ergens vreedzaam verder te leven.

Het is een poëtische hommage aan het behoud van het democratisch gedachtegoed dat stilaan dreigt te verdwijnen.

Marijke Jager Burggraaff

Leeuwarden, 1948

www.marikejager.nl

De 'poppy' en de duif, als verleden en heden

De poppy (klaproos) als symbool uit het verleden, genoemd naar het gedicht van John Macrae: In Flanders fields (1915), is het symbool van de eerste wereld oorlog en is nu een teken van herinneren en herdenken.

Het 'scheursel' van de duif in Oecraïense kleuren als symbool van oorlog in het heden. Het gebruik van zijde staat voor de kostbaarheid van vrede. De rafels aan het werk verbeelden: strijd, onmacht, lijden. De gescheurde stof van afgedankte militaire kleding geven, net als de ondergrond van stof van antiek militair textiel, het werk een extra dimensie...

Bas Jelsma

Huizen, 1985

www.greenbeardstudio.nl

Stoel

Vrijheid om het dagelijkse
leven even te vergeten.

Elganan Jelsma

Dordrecht, 1964

www.elganan.nl

From a distance there is harmorny

Naar een lied van Bette Midler.
*From a distance we all have enough
and no one is in need,
and there are no guns, no bombs and
no disease, no hungry mouth to feed.
Its the voice of hope ....*

Anti-stressgranaat

Make love not war

Marjoleine van Kalken

Hilversum, 1965

www.Marjoleinevankalken.nl

Onderdrukking wereldwijd:

Vrouwelijkheid

Macht

Kracht

Oorlog

Armoede

Opstand

Vluchten

Grensoverschrijding

Paniek

Moord

Vernietiging

Militair ingrijpen

Dit wordt generaties lang doorgegeven. Kunnen we onszelf helpen?

Stof tot nadenken

Carola Mokveld

Eindhoven, 1959

www.carolamokveld.nl

Zachte krachten

Alle warmte zou verstarren

Voor het kunstproject Laplab maakte ik twee werken in beton. Beton als harde tegenhanger tot het zachte militaire vilt. Als metafoor voor de harde werkelijkheid van militaire acties zoals we die nu ook in de Oekraïne zien. Werkelijk een tijd met 'Stof-tot-nadenken'. Een tijd waarin we hopen dat de zachte krachten zullen overwinnen. Het diagonale kruis, afgeleid van het Andreuskruis, dat ook wel gebruikt wordt als bescherming.

De titels, zijn zinnen uit een gedicht van Henriëtte Roland Holst:

*De zachte krachten zullen zeker winnen
in 't eind -- dit hoor ik als een innig fluïstren
in mij: zoo 't zweeg zou alle licht verduïstren
alle warmte zou verstarren van binnen.*

Sunny Neeter

Hengelo, 1953

www.sunnyart.eu

Ik was eens een boom...

Bomen zijn voortdurend in gesprek. Ze kunnen communiceren, hun voedingsstoffen delen, elkaar waarschuwen, ruilen met soortgenoten en elkaar in leven houden. Ondergronds hebben zij zelfs een heel “wood wibe web” (citaat uit het boek van Peter Wohlleben)

Bomen zijn belangrijk en onmisbaar, nu meer dan ooit in deze klimaatcrisis. Vroeger had men nog heilige bossen en bomen..... nu hakken we ze massaal om. Geef weer aandacht aan onze bomen! Zij zijn het meer dan waard!

Intuïtief verwerk ik verschillende materialen. Door de combinatie en hergebruik ontstaat tijdens dit proces een heel eigen verhaal van de materialen zelf.

Rivka van Neerbos

Rotterdam, 1991

www.lost-my-pencil.weebly.com

Totale vrijheid

Een borduurwerk van een MRI-scan van mijn hersenen.

Voor mij is totale vrijheid in vrijheid zonder angst kunnen leven. In mijn leven staan mijn hersenen centraal, in de vorm van mijn epilepsie. Voor mij is met minder epilepsie kunnen leven de grootste vorm van vrijheid die ik kan bedenken. Dat beeld ik hier uit in de vorm van de geborduurde MRI.

Nelleke Ponsteen

Ermelo, 1958

www.nellekeponsteen.kunstinzicht.nl

De Groene Vrouw

Het is een aquareltekening die een geheel vormt met de vilten boomvorm, ca. 20cm hoog.

Het werk is geïnspireerd op de Groene Man.

In de Symboliek staat de Groene Vrouw voor bescherming en wedergeboorte.

Het materiaal, het vilt wordt hergebruikt als de boomvorm waar de groene vrouw één geheel mee vormt. Het is de bedoeling dat de Groene Vrouw als amulet of talisvrouw in de ruimte wordt opgehangen ter bescherming en/of als meditatieobject.

Rob Schultheiss

Eindhoven, 1958

www.robschultheiss.nl

Shelter

Ik had een battledress. Gekregen van een buurman, 'Uit Indonesië'. Héél ver weg. Gekleed in het jasje speelde ik uren in gammele schuilplaatsen in het bos.

Op de radio speelden de Stones '*Gimme shelter*', een melodietje dat Keith in pakweg twintig minuten bedacht. Vietnam? Altamont? '*War, children, it's just a shot away*'. Niet zo heel ver weg.

Vandaag speel ik filmpjes van een paar seconden af op mijn beeldscherm. Beelden gefilmd van heel dichtbij. Half ingestorte flats; bergen puin; mensen op zoek naar een plek om te schuilen. Gelukkig is er hoop: '*Love, sister, it's just a kiss away*'.

Saskia Spitz

Maastricht, 1959

www.saskiaspitz.nl

Freedom Peace Flower

Het is duidelijk, het gaat over Oorlog Oekraïne,
hopend op PEACE/ vrede en VRIJHEID
uitgevoerd in snelle simpele bloem/ vlag uitvoering.

Anne-Bé Talirz

Hengelo, 1953

www.talirz.eu

Equality for everybody

In mijn werk ben ik de laatste jaren bezig met het thema „equality“ van vrouwen en mannen en van mensen in het algemeen. Het is belangrijk dat ALLE mensen gelijke rechten en kansen hebben/krijgen. Ook het traditionele rollenbeeld van vrouwen is helaas nog in onze maatschappij aanwezig en we vechten nog steeds om dit beeld van ons af te schudden. In een abstracte vorm is dit thema door middel van rollen uitgebeeld, het antieke militaire patriarchale tegenover de kleine grafische rolletjes.

Ank van der Wal

Den Haag, 1951

Hoop

Hoop is een gedurige verwachting dat een onzekere uitkomst gunstig zal blijken.

De kunst is:

Als alle hoop lijkt te zijn vervlogen,
haar niet te verliezen!

Hoop doet leven
zonder hoop geen leven.

Wilma van Weijen

Rotterdam, 1952

www.wilmavanweijen.nl

Iconen

Dit fotolijstje bevat een krantenfoto die over de hele wereld werd verspreid. Icoon van de oorlog in de Oekraïne. Wie geen beeld van deze foto op zijn netvlies heeft, heeft in het voorjaar van 2022 onder een steen geleefd.....

Leven aan een zijden draad

Elize van der Werff

Breda, 1950

www.elizekunst.nl

Tulpen tas

Bij de mij gegeven stukken oude kleding zat een zak, daar heb ik een tasje van gemaakt en nagedacht over wat iemand als hij ver van huis is mist, natuurlijk eerst zijn geliefden, maar daarna, als ik aan Nederland denk, denk ik toch wel aan tulpen dus ik heb een tasje met tulpen gemaakt.

Imelda Wuyts

Antwerpen , België, 1946

www.imeldawuyts.nl

Een bloem,

hangend naar beneden,
harten in borstzakken

De stof tot puin,

achter de prikkeldraad,
de soldaten zijn vogels
en vliegen weg

Mijn werkjes verwijzen naar het leed van de gesneuvelde soldaten.
Mensen die strijden, maar met hun hart bij hun geliefden zijn.
De puinhopen van het front, de prikkeldraad, hun zielen verlaten
het slagveld.

Uit het bloed van de akkers, groeien weer bloemen, verdriet
vertrekt, vlinders brengen hoop.

Corry Zwart

Dokkum, 1961

www.corryzwart.nl

Fight for nature en Love nature

Mosgroen

Tot ongeveer een maand geleden was ik er van overtuigd dat het leger van legergroen iets was uit een ver verleden, iets dat niet meer bestond.

Ik dacht dat wij als mensheid ons samen hard gingen maken voor een gezonde wereld.

We hebben maar één planeet en we worden ons steeds meer bewust dat we daar echt goed voor moeten zorgen.

Maar hoe verdrietig is de realiteit.....

Dit werk kiest toch voor de natuur.

Mag legergroen voor altijd mosgroen zijn en alleen nog gebruikt worden voor het uniform van de boswachter.

Waterliniemuseum fort bij Vechten

5 april - 8 mei 2022

www.waterliniemuseum.nl

De eerste locatie van deze reizende tentoonstelling:
Het Waterliniemuseum fort bij Vechten, van 5 april - 8 mei 2022.
Inclusief de Museumweek van 5-10 april met extra activiteiten
als een doedelzak optreden van Alexandra Arriëns en de
moderne dansvoorstelling 'VrijAnd', van OnGoing. Zij dansen in
vrijheidsrokken, gemaakt van afgedankte militaire kleding.

PubArt

KUNSTPROJECTEN

Tentoonstelling Stof tot nadenken

© PubArt Kunstprojecten, 2022

Vormgeving: Projectbureau Elganan & Rob Schultheiss
Uitgever Elganan

ISBN/EAN: 9789 491 923 043

NUR-code: 646, beeldende kunst

Locatie 2022:

Waterliniemuseum Fort bij Vechten, 5 april - 8 mei 2022

Met dank aan:

Alle deelnemende kunstenaars

Alexandra Arriëns, kunstenaar en doedelzakspeler

FrankJan de Boone, de pipe major van 'The Seaforth
Highlanders of Holland, Memorial pipes and Drums'

9 789491 923043